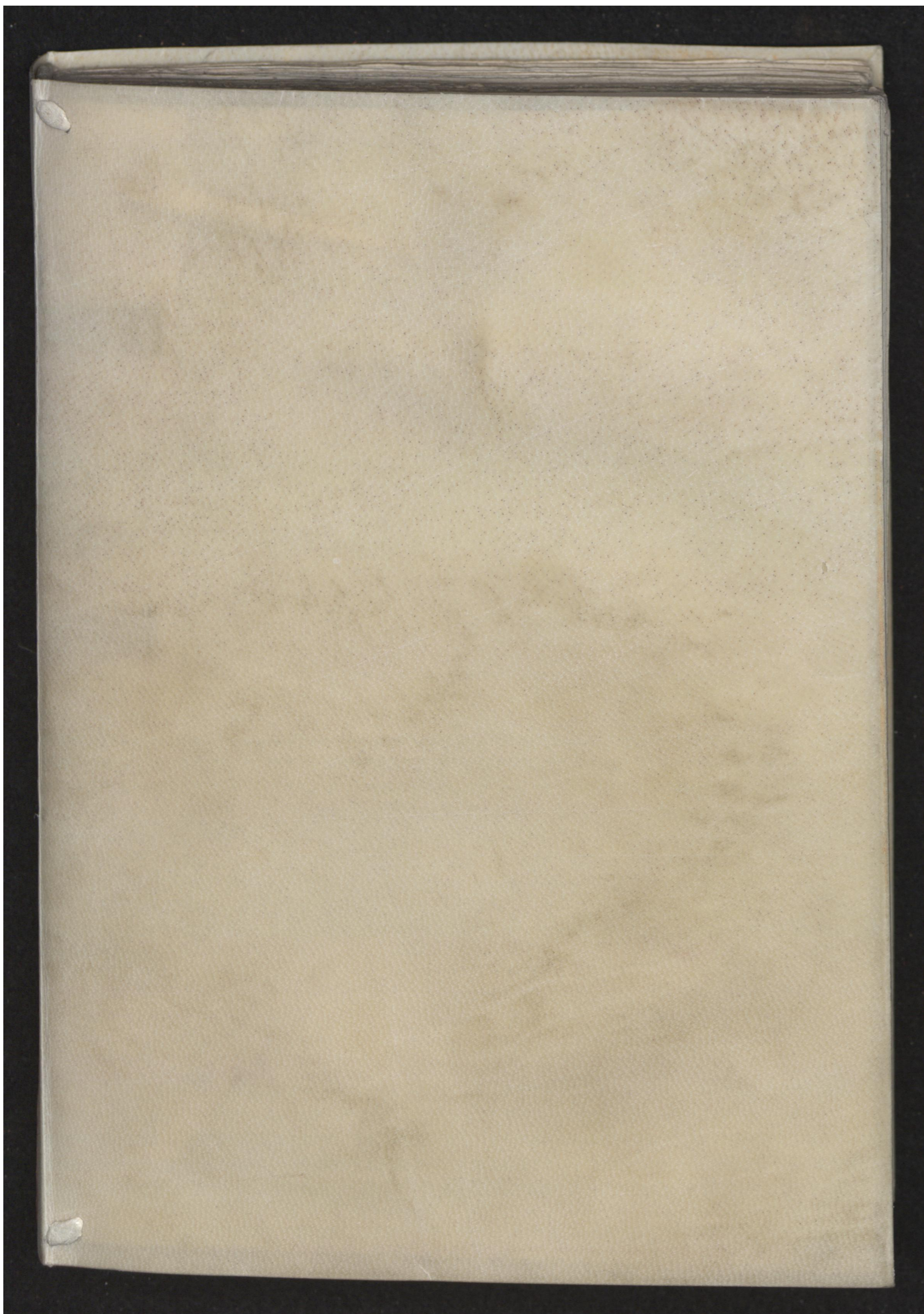

1
7
434

ΘΕΩΝ ΚΡΙΣΙΣ.

IVDICIVM PARIDIS,

DE TRIBVS DEABVS LATVM,

IN NVMISMATE IMP. ANTONINI PII EXPRESSVM:

EPISTOLA

CAROLI PATINI,

EQVITIS D. MARCI, DOCT. MEDICI PARIS.

& in Academia Patauina Medicinæ Professoris.

PATAVII ; M DC LXXIX.

Typis Ioannis Baptistæ Pasquati.

Superiorum Permissu.

Hæc ſtudia adoleſcentiam alunt, ſenectutem oblectant, ſecundas res ornant, aduerſis perfugium ac ſolatium præbent; delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiſcum, peregrinantur, ruſticantur.

Cicero, pro Archia.

Illustrissimo & Excellentissimo D.

D. ANGELO MAVROCENO,

DIVI MARCI PROCVRATORI,

Patrono suo optimo,

CAROLVS PATINVS.

Vmmus è cimeliarchio tuo depromptus ad Te redit, Illustrissime ac Excellentissime Domine, liceat enim nobis hac in re sapientissimam rerum naturam imitari, quæ fontes omnes è sine maris per terræ latebras deductas, eòdem recurrere voluit. Cui verò potiùs quàm Tibi redderemus, ad quem non dominij solùm ratione pertinet, sed & obligationis illius jure, qua me Tibi totum jampridem penitus obstrinxisti ac mancipasti. Non equidem locus hic est, vel laudum tuarum amplitudinem vel tuorum in me benefactorum magnitudinem condignè satis exornandi; neque etiam id mihi jam est propositum, illud solùm indicasse sufficiat summa me voluptate affecisse præclarorum illorum Numismatum aspectum, quæ cum statuis alijsque antiquis signis & cimelijs, ex hæreditate FRANCISCI MAVROCENI, Patrui Tui, quondam accepisti. Iunxerat enim ille ingentibus animi dotibus, & rerum bello pacèque gestarum gloriæ, quibus certatim à singulis *PATER PATRIAE*, ab vniuersis *IL DOGE* cognominari meruerat, harum quoque deliciarum nostrarum amorem: Itaque cùm multum ornamenti hæc nostra studia tanti Viri accessione accepissent, ipse vicissim ab his, veluti mutui amoris indicio, honore non contemnendo est cumulatus. Cùm enim inter alia præclara facinora, Candiæ forum, quæ caput regni Cretici fuit, insigni fonte exornasset, non longè post cętera quidem aliorum monumenta, quæ ibidem erant plurima, sapientissimi Senatus Veneti decreto dejecta soloque affixa sunt: Fonti huic soli tanquam pulcherrimo vrbis ornamento, atque herois illius MAVROCENI monumento vt parceretur jussum.

ſum eſt. Neque deterior illius fortuna ſub Turcis fuit, in quorum manus cùm Candia tandem perueniſſet, in alia quidem Venetorum monumenta ſæuitum, hoc veró intactum relictum eſt. Quod ſingulare pereximij fontis fatum meritò dignum eſt judicatum, vt nummis impreſſum ad poſteros tranſmitteretur: vt exinde diſcerent, FLVMEN aquæ limpidæ plus in hac ciuitate valuiſſe, quàm FVLMINA toties pro ejus ſalute ab Ioue regni quondam præſide in hoſtes contorta.

Ita æquum fuit in Nummis, ejus celebrari memoriam qui hujus elegantiæ noſtræ ſtudium adeo in delicijs habuiſſet; quique theſauri ſui nummarij tam dignum tamque præclarum hæredem reliquiſſet. Quamvis autem quæ hujus theſauri ſit dignitas haud difficulter intelligas ipſe, faciendum tamen mihi eſſe putaui vt idem tecum & alij ſciant, quod alio in loco *θεοῦ σὺν παλάμα* demonſtrabo vberiùs. Interim temporis vt ex *κρασπίδος τὸ ὕφασμα*, vt aiunt, dignoſcatur, vnicum, vt promiſi, Numiſma, veluti proluſionis loco, *φιλαρχάιων* oculis & examini diligentiori ſubijcere animus eſt. Quod vt fauente Te fiat, Illuſtriſſime & Excellentiſſime Domine, iterum iterumque contendo.

Nummus ille cujus expoſitionem præcipuè ſuſcepimus, æreus eſt primæ magnitudinis quam Itali vulgò *gran rame* nuncupant; ſpiſſior tamen ordinarijs, vt maximum modulum æmuletur, ac pro *medaglione* haberi poſſit. Nobili eſt obductus ærugine, ſeu, vt cum vulgo loquar, *patina verde*, quæ obſcurum ſmaragdum mentitur. Cæterùm virgo eſt: Virgines nuncupamus nummos qui nullius manibus duriùs attriti, quique nec ſcalpello, nec alio hujus generis inſtrumento, contrectati vel reſtituti, venerandæ antiquitatis ornamentis ſuperbiunt, nullo illiti fuco, nulla impoſtura. Cujuſmodi nummi quoties mihi offeruntur intuendi, ſtomachum mouere ſolet peruerſa illa corruptorum induſtria, quæ quanto

major

major est, & antiquitatem mentitur propiús, eo majori reprehensione dignam existimo. Frequentes certé his in regionibus occurrunt nummi, aliud repræsentantes, aliud sub larua, vt ita loquar, occultantes. Quoties nobis objectus est Otho quem Neronem deprehendimus? Pertinacem, Did. Iulianum, ipsumque Pescennium sæpe exhibuerunt prophani sacrorum nostrorum violatores, vulpecularum instar, amœnissimum Musarum hortum deuastantes; hos quippe nummos pro Sept. Seuero agnouimus, promissa barba ab illis gestari solita plus minùsue detonsa. Gordiano Pio seu tertio tres litteras addunt A F R, e quibus se Gordianum Africanum Circæa quadam arte produxisse arbitrantur. Æmilianum ex Philippi nescio qua similitudine fingunt, Tranquillinam ex Otacilia Seuera, suppositis interdum vt facie sic tota inscriptione. Tales cùm inspicio, in mentem venire solet veterum Saturnalium mos, quibus fas erat seruis heriles gestare vestes, ac dissimulata vili conditione dominationem imitari. Cui non absimile quod in nostris Saturnalibus quæ *Carnauale* vulgus nuncupat, fieri consueuit, vbi etiam infimæ & abjectissimæ sortis homines, quascunque induunt personas; atque ita sumpta larua, nobilitatem quamdam sibi conciliasse putant. Hos nostri sæculi dolos, fraudes, ineptias exprobrabunt lugebuntque posteri, mirabunturque quod etiam ad ista homines adigere potuerit auri sacra fames.

Nummus autem ille, quem describimus, adeo integer est, vt non malè in illum quadret quod de illibato virginitatis flore cecinit Catullus, *in carmine nuptiali*: quem locum quoniam in nummos quos scalpello interdum corrumpi diximus, mirè conuenit, huc transcribere lubet.

Multi illum pueri, multæ optauere puellæ.
Idem cum tenui carptus defloruit vngui,
Nulli illum pueris, nullæ optauere puellæ.
Sic Virgo, dum intacta manet, dum cara suis: Sed
Cùm castum amisit, polluto corpore, florem,
Nec pueris jucunda manet, nec cara puellis.

Scalpturæ elegantia illum præterea summopere commendat; mira enim est exstantia, vt majorem nummi magnitudo perferre vix potuerit.

Antonini Pij facies primo statim intuitu etiam tyronibus, parúm in hoc studio versatis, apparet, Numæ per omnia simillima: Adeo morum clementia ex ore suauissimo elucet. Adscripti characteres illum ita declarant: ΑΥΤοκρατωρ Καισαρ Τιτος ΑΙΛιος ΑΝΤΩΝΙΝΟϹ ϹΕΒαστος: Hoc est, IMPerator Cæsar Titus AELius ANTONINVS AVGustus.

Auersus nummus typo insigni decoratus est, duobus solùm characteribus adscriptis, L. E. annum quintum indicantibus. Verùm cùm ex illis alter latinus videatur, alter græcus, non parùm negotij Antiquarijs hactenus fecit hæc diuersitas; cùm non satis constet & cur L latinum pro græco lambda Λ suppositum sit, & cur annum significet. Illius ratio-

 nem.

nem aliam non reperio, nisi dicere velimus Ægyptios figuram hanc ab antiquissimis temporibus acceptam in numerandis annis retinuisse; cùm satis constet etiam latinas litteras suas, inque ijs & L, ab antiquis Græcis petijsse. Iam autem annum λυκάβαντα ijsdem temporibus dictum fuisse tum ex Homero manifestum est, apud quem verbum hoc sæpiùs, ἔτος verò, vt recentius, nunquam occurrit; tum auctoritate Macrobij qui *l. 1. Saturn.* ita scribit: *Annum à vetustissimis Græcorum* λυκάβαντα *appellatum* τὸν ἀπὸ τοῦ λύκου *id est Sole* βαινόμενον καὶ μετρούμενον. Λύκον *autem Solem vocari etiam Lycopolitana Thebaïdos ciuitas testimonio est; quæ pari religione Apollinem itemque lupum, hoc est* λύκον, *colit, in vtraque Solem venerans, quòd hoc animal rapit & consumit omnia in modum Solis.* Volunt alij λυκάβαντα dictum ab æquali luporum gressu, æquali semper periodo recurrentem. Quæ ratio cùm quibusdam nimis videatur frigida, si quis velit, in eam possit apud Grammaticos exactiùs inquirere. Primis autem Antoniniani imperij annis cusum hunc nummum fuisse certum est, tum ex appositis adoptiui parentis cognominibus, Titi Aelij Hadriani, *quæ sibi initio imperij sumpserat*; tum ex non inscripto PATRIS PATRIÆ nomine, in posterioribus illius nummis obuio, *quod delectum à Senatu primò distulerat, cum ingenti gratiarum actione suscepit*, inquit Capitolinus. Liceat enim mihi in argumento simili rationibus ijsdem vti, quibus nuper V. Cl. Io: Petrus Bellorius in alius cuiusdam Antoniniani nummi explicatione vsus est, in quo Senatus Populus Que Romanus Annum Faustum Felicem Novum OPTIMO PRINCIPI PIO precatur.

Quo in loco cusus sit nummus, obscurum est, nullo eum prodente vel charactere vel indicio alio: cùm in plerisque frequenter occurrant nomina ΕΦΕΣΙΩΝ, ΠΕΡΓΑΜΗΝΩΝ, ΣΜΥΡΝΑΙΩΝ, scilicet *Ephesiorum*, *Pergamenorum*, aut *Smyrnæorum*, suum erga Imperatorem affectum atque obsequium declarantium. In Asia porrò percussum fuisse fortè suspicari licet ex insigni scalpturæ artificio, plurimùm à Romana discrepante; tametsi vtrique sua sit præstantia, suus honos, vt vtra alteram superauerit, iudicare sit difficillimum. Addam tamen hic eximij ac Regij pictoris Caroli le Brun hac de re judicium, a quo non semel audiuisse memini, Græcos plus roboris, Romanos plus decoris suis statuis ac monumentis adhibuisse. Asiaticum deinde nummum juvare potest Asiæ proconsulatus, quem referente Capitolino, sic egit Antoninus, *vt solus avum*, Trajanum scilicet, optimum quantumvis principem, *vinceret*. Optarem quidem adscriptos esse Trojanos, quos interdum in nummis antiquis animaduertimus cum ΙΛΙΕΩΝ atque ΔΑΡΔΑΝΙΩΝ ἐπιγραφῇ: ad eas quippe auersi nummi typus referri facilè posset, vt alter ille eiusdem

dem Antonini ex ære magno, & alter meus Commodi ex medio, à Colonia Latina Iulia CORintho percussus, in quibus Æneas ab incensa Troia fugere videtur, Anchisem humeris gestans sacra sua tenentem, dextera Iulum phrygio galero ornatum ducens: quam rem præter alios plures fusiùs recencet Dion Halycarnass. *l.* 1. ἀρχαιολ. Ρωμ. tum latinorum poëtarum princeps, *l.* 2. *Æneid.* Ad eosdem Trojanos Antonini nummos tres, inter nostros ex ære mediocri cusos, *pag.* 214. referri ipsa res probat, Romanæ scilicet gentis originem á Trojanis per Æneam deductam significantes, de qua isti summopere gloriabantur. His addamus alium nummum Sept. Getæ, cum inscriptione rarissima ΔΑΡΔΑΝΙΩΝ, eandem Æneæ pietatem referentem: ad cujus intelligentiam facit quod notat Strabo, *geogr. l.* 13. *Dardanicam regionem quæ in campo Trojano est, Æneæ fuisse subditam*, idque post Homerum, *in catalogo*.

ΔΑΡΔΑΝΙΩΝ αὖτ' ἦρχεν ἐΰσ παῖς Αγχίσαο.

Dardanios regit Anchisæ pulcherrima proles.

Dictis nummis subjungamus & istos raritate præstantes & ad rem nostram facientes, quibus & quartus è V. Nob. Tristani commentarijs addi posset, simili typo cum Iliensium nomine insignitus; Palladem quippe parte altera refert, addito titulo ΙΛΙεων. Denique hujus argumenti nummi & alibi in libris nostris tam impressis quam imprimendis frequentiùs conspiciuntur.

Nummus Antonini.

Nummus Commodi.

Nummus Getæ.

Nec desset conjecturæ locus si quis Trallianos nummi nostri autores suspicari vellet: Horum quippe nomen ΤΡΑΛΛΙΑΝΩΝ legitur in nummo eiusdem Antonini, in quo Iuppiter sub aquilæ specie ad dormientem Ganymedem vnguibus apprehendendum atque in cœlum deportandum se accingit. Scenæ enim idem locus fuit Ida, Phrygiæ mons, tum pincernæ Ganimedis raptui, ex Ouidio, *met. l.* 10. Strabone, *l.* 13. & Luciano

in

in ΘΕΩΝ ΚΡΙΣΕΙ, tum judicio Paridis de Deabus lato, quod in hoc nostro nummo exprimi credimus. Quin & Venerem ad Anchiſem frequenter τῆς συνοικήσεως ἕνεκα veniſſe refert Lucianus, *loco cit.* Iunonem inducens ita Venerem alloquentem: Σύ γαρ ὡς τὸ εἰκὸς, ἔμπειρος εἶ τοῦ χωρίου, πολλάκις, ὡς λόγος, κατελθοῦσα πρὸς Αγχίσην: Hoc eſt, *Tu verò, vt decet, locorum perita es, quippe quæ ſæpius, vt fertur fama, huc ad Anchiſem deſcenderis.* Alium quidem Cretæ *montem celſiſſimum* Idam eſſe nouimus, in quo Pythne ſacra ædificata eſt ex Strabone, *l.* 12. Huic Phrygium Idam ſuum debere nomen cenſent nonnulli, vt Strabo, *l.* 10. alij Phrygio Cretenſem, vt Diodorus Siculus *l.* 5. *p.* 235. Addam his ejuſdem Diodori verba ex libro 17: vt pote argumentum noſtrum valde illuſtrantia: *In Idæ Phrygiæ montis eminentiſſimi medio, exſtructum antrum eſt Dijs accipiendis opportunum. In eo Alexander de tribus Deabus judicium habuiſſe dicitur.* Eiuſdem antri meminit Lucianus, *loco cit.* & Strabo, *l.* 12. his verbis, *locus eſt prope Idam in Troade nominatus Alexandria, in quo fertur Paridem judicaſſe Deas*: Εστι δὲ τόπος ἐν τῇ Ιδῇ τῇ Τροικῇ, Αλεξάνδρεια λεγόμενος, ἐν ᾧ φασὶ τὸν Πάριν διακρίναι τὰς Θεάς. Sed ad Trallianos redeo. Obſeruat Capitolinus, Antoninum Pium in Aſiæ proconſulatu ſic imperij omen accepiſſe: *Nam cùm Sacerdos fœmina, TRALLIS ex more Proconſules ſemper hoc nomine ſalutaret, non dixit: Aue Proconſul, ſed Aue imperator.* Hæc de Trallianis. Veruntamen potius eſt vt dicamus nec ab his, nec a Dardanijs, aut Ilienſibus, ſignatum eſſe numiſma, ſed à ciuitate quadam Ægypti, Antonino Imperatori, qui Romanam originem plurimis alijs nummorum monumentis concelebratam reliquit, ſymbolo hoc adulante. Idque inſcriptus imperij annus, qui mos Ægyptiorum fuit, euincere videtur: tametſi hæc cælaturæ præſtantia excedat forme conſuetam Ægyptiorum nummorum formam; vt ita ſtante hac noſtra opinione, à perito artifice, in principe quadam ciuitate, qualis Alexandria fuit, nummum hunc percuſſum eſſe dicendum ſit.

Iam ad rem ipſam veniamus, & quid figuræ hæ ſibi velint exponemus. Heic equidem videre mihi videor Mercurium ſiniſtrà caduceum tenere, dextrà Paridem deducere ad tres Deas, judicium expoſtulantes. Paris galero Phrygio ornatus pomum dextra tenet, quod harum formoſiſſimæ, Ioue ſic jubente, donaturus eſt. In Idæ vertice ſedet Iuno Deorum Regina, haſtam puram pro more tenens quæ antiquiſſimis temporibus ſcepti loco fuit: Hinc illinc ſtantes cerno Venerem Pallademque, armatam hanc galea & haſta, illam verò, vt ſolet, nudam. In radice montis ſeu collis, inter arbuſta fruticeſque, taurus manifeſte dignoſcitur, ac fortaſſis etiam mus; quæ omnia ſigillatim perpendenda veniunt.

Ad

Ac primùm quidem Hygini fabulam cui titulum fecit PARIDIS IVDICIVM huc tranſcribere non abs re puto. Hunc enim potius quàm alium vllum, ex tanta Scriptorum turba, qui fabulam hanc & celeberrimum illud excidium Troiæ ſcriptis prodiderunt, & commentis impleuerunt, vt producam facit maximè, quod ille Antonini Aug. cujus nummum explicandum ſuſcepimus, libertus fuiſſe feratur, vt vir doctiſs. Io. Schefferus ſuis in illum lucubrationibus fecit manifeſtum.

Fabula *XCII. PARIDIS IVDICIVM.*

Iouis, cùm Thetis Peleo nuberet, ad epulum dicitur omnes Deas conuocaſſe, excepta Eride, id eſt, Diſcordia; quæ cùm poſtea ſuperueniſſet, nec admitteretur ad epulum, ab janua miſit in medium, malum; dicit quæ eſſet formoſiſſima attolleret. Iuno, Venus, Minerua, formam ſibi vindicare cœperunt, inter quas magna diſcordia orta. Iouis imperat Mercurio vt deducat eas in Ida monte ad Alexandrum Paridem, eumque jubeat judicare. Cui Iuno, ſi ſecundum ſe judicaſſet, pollicita eſt in omnibus terris eum regnaturum, diuitem præter cæteros præſtaturam. Minerua, ſi inde victrix diſcederet, famoſiſſimum inter mortales futurum, & omni artificio ſcium. Venus autem Helenam Tyndarei filiam, formoſiſſimam omnium mulierum, ſe in conjugium dare promiſit. Paris donum poſterius prioribus anteposuit, Veneremque pulcherrimam eſſe judicauit: ob id Iuno & Minerua Trojanis fuerunt infeſtæ. Alexander Veneris impulſu Helenam à Lacedæmone ab hoſp te Menelao Trojam abduxit, eamque in conjugio habuit, cum ancillis duabus Æthra, & Thiſadie, quas Caſtor & Pollux captiuas ei aſſignarant, aliquando reginas.

Poſt annos aliquot quàm hæc ſcripſerat Hyginus, ſuo modo enarrauit græcus ille Deorum contemptor, Lucianus, dialogo cui ΘΕΩΝ ΚΡΙΣΙΣ titulus eſt, DEARVM IVDICIVM. Is certè ita ingenuus eſt ac facetus, vt non fabulam ſed hiſtoriam diceres. Quoniam tamen longior eſt, quàm epiſtola commodè poſſit includi, illum Tibi horis ſubciſiuis, ſi quando Sereniſſimæ Reipublicæ cura, has Tibi vllas eſſe concedit, legendum commendo. Hic ſaltem particulam ejus aliquam commemorare liceat, Numiſmatis tui interpretationem propiùs ſpectantem.

IVPPITER. Mercuri, accepto hoc pomo, abi in Phrygiam ad Priami filium, paſtorem, paſcit autem in Ida monte, &c. Certaminis formæ præmium, Dea quæ vicerit, pomum accipiat, &c.

MERCVRIVS. Procedamus rectà verſus Phrygiam: Noui ego Paridem hunc, adoleſcens eſt formoſus, amori deditus, & ad talia diſceptanda maximè idoneus.

MERC. Iunonem, Pari, & Mineruam & Venerem vides, & me Mercurium videlicet Iupiter ad Te miſit. Sed quid tremis & expalleſcis? ne metue: nihil enim periculi hic. Iubet autem te judicem eſſe pulchritudinis ipſarum. Certaminis autem præmium ſcies lecto hoc pomo. PARIS. Cedo vt videam quid ſibi etiam velit, Η ΚΑΛΗ ΛΑΒΕΤΩ, *PVLCHRA CAPIAT.*

PARIS.

PARIS. Nudas videre volo. MERCVRIVS. Exuite heus Vos: Tu verò inspice eas; Ego interim auertam me. VENVS. Rectè, ò Paris, atque prima certè exuam me. PARIS. O Iuppiter monstrifice, quod spectaculum! quæ pulchritudo! quæ voluptas! qualis virgo hæc!

At hæc ex Luciano excerpsisse sufficiat. Personas in nummo signatas inuestigemus. Mercurius primus occurrit. *Iouis & Maiæ filius, id est mentis & prudentiæ, nam ex mente & prudentia oritur oratio*, inquit Georg. Codinus de origin. Constantinop. Nam juxta Iamblicum, *Mercurius præest sapientiæ & eloquio*. Deorum natu minimus, quia non senescit oratio. *Mercurius á mercibus dictus est*, ait Festus, *hunc enim negotiorum omnium existimant Deum*. Audiamus Fulgentium, lib. 1. mythol. *Galero, cooperto capite pingitur, quòd omne negotium sit semper absconsum. Pennata habet talaria, quòd negotiantium pedes vbique pergendo quasi pennati sunt.* Virgam serpentibus intextam præter Homerum, *Odyss.* ε & ω. Horatium, *l. 1. carm. od.* 10. & Macrobium, *Saturn. l. 1. c.* 19. præcipuè celebrat Virgilius, 1. *Æneid.*

Tum virgam capit, hac animas ille euocat orco
Pallentes, alias sub tristia tartara mittit.
Dat somnos adimitque, & lumina morte resignat.
Illa fretus cogit ventos, & turbida tranat
Nebula.

Illam ex auro conflatam dicunt, vnde χρυσόρραπις Ερμῆς: Eamque gestasse dum Paridem alloqueretur, testatur Ouidius in Paridis epistola ad Helenam conscripta.

Inque Dei digitis aurea virga fuit.

Graphicè illum depingit Apuleius, *lib. 1. Asini aur. Adest luculentus puer, nudus nisi quòd ephebica chlamide sinistrum tegebat humerum flauis crinibus vsquequaque conspicuus: Et inter comas ejus aureæ pinnulæ cognatione simili prominebant, quem caduceus & virgula Mercurium indicabant.* Quæ certè omnia mirè huic nostro nummo conueniunt, in quo Paridem ille alloqui videtur, plane vt cecinit Ouidius, *in epist. ad Helenam*

—— —— pone metum, nuncius ales ait.
Arbiter es formæ, certamina siste Dearum,
Vincere quæ forma digna sit vna duas.

Talia sentiens Paris Mercurium præmium sequitur, quem contra vulgatam fabulæ famam ad Deas accedentem finxit monetarius, aut vt suas figuras elegantiùs disponeret, aut Dearum pudori quodammodo consuluisse videretur, Paridem potiùs ad Deas deducendo, quàm istas ad Paridem. Simili ferè artificio vsus est Lucianus, *loco cit.* fingens Mercurium Deabus suadentem, *priùs se demitti ac pedibus iter facere, ne conturbaretur pastor, supernè ex improuiso deuolando.* Quo vestitus genere indutus sit pastor noster, non satis perspicio; verisimile tamen est eodem vestitu

fuisse

fuiſſe vſum, quo Eumæum Vlyſſis bubulcum inducit Homerus, *Odyſſ. l.* 14. Ibi poſtquam illum pedibus aptaſſe calceamenta è pelle bouina ſcripſiſſet, paulo poſt ſubjungit:

Ὣς ἐιπὼν, ζωστῆρι θοῶς συνέεργε χιθῶνα.
Βῆ δ᾿ ἴμεν ἐς συφεοὺς, ὅις ἔθνεα ἔρχατο χοίρων.

Hoc eſt,

Sic locutus cingulo celeriter coërcuit tunicam:
Porrexit autem ire ad ſuilia vbi grex continebatur porcorum.

Pileum autem in nummo noſtro accuratè expreſſum videre eſt, id eſt galerum Phrygium, quo & Deum Lunum, & Ganymedem, & ipſam Phrygiam in nummis atque lucernis decorari videmus. Hujus pilei figuram quoties conſidero, in mentem venire ſolet illius tiaræ ſeu galeri, quo Sereniſſimi Venetiarum Duces caput ornare conſueuerunt, quodquidem geſtamen *Corno* vulgò nuncupant. Proximè profectò accedit ad galeri illius Phrygij formam, caput enim circum circa fouet & cingit, eſtque, vt ille, cuſpide acuminata in anteriorem partem molliter reflexa. Nec inſolitum videbitur exactiùs rem perpendenti, Venetos orientalis imperij ac ipſius Conſtantinopoleωs olim dominos, & mores & veſtimentorum genera, & conſuetudines aliquot iſtorum populorum in ciuitatem ſuam admiſiſſe. Cæterùm hæc aliam ſcribendi occaſionem aliudque tempus poſtulant. Redeamus ad Paridem noſtrum: Is quiſnam fuerit ex Hygino iterum audiamus, cujus hæc ſunt verba.

Fabula *XCI. ALEXANDER PARIS.*

Priamus Laomedontis filius cùm complures liberos haberet ex concubitu Hecubæ, vxor ejus prægnans in quiete vidit ſe facem ardentem parere, ex qua ſerpentes plurimos exiſſe. Id viſum omnibus conjectoribus cùm narratum eſſet, imperant quidquid pareret, necaret; ne id patriæ exitio foret. Poſtquam Hecuba peperit Alexandrum, datur interficiendus, quem ſatellites miſericordià expoſuerunt, eum paſtores pro ſuo filio repertum, expoſitum educarunt, eumque Parim nominauerunt. Is cùm ad puberem ætatem perueniſſet, habuit taurum in delicijs: quò cùm ſatellites miſſi à Priamo vt taurum aliquis adduceret, veniſſent, qui in athlo funebri, quod ei fiebat poneretur, cœperunt Paridis taurum abducere: Qui perſecutus eſt eos & inquiſiuit quò eum ducerent? Illi indicant ſe eum ad Priamum adducere, qui viciſſet ludis funebribus Alexandri. Ille amore incenſus tauri ſui, deſcendit in certamen, & omnia vicit, fratres quoque ſuos ſuperauit. Indignans Deiophobus gladium ad eum ſtrinxit, at ille in aram Iouis Hercæi inſiluit; quod cùm Caſſandra vaticinaretur eum fratrem eſſe, Priamus eum agnouit, regiaque recepit. Præcellenti forma illum fuiſſe teſtatum reliquit antiquitas. Idem Hyginus, *fab. CCLXX. Qui formoſiſſimi* fuerunt, hæc verba refert: *Alexander Paris Priami filius & Hecubæ, quem Helena ſecuta eſt.* Dares Phrygius Paridem ſæpe viderat quem ita deſcribit, de

excidio

excidio Trojæ, l. 4. *candidum, longum, fortem, oculis pulcherrimis, capillo flauo & molli, ore venusto, voce suaui, velocem, cupidum imperij*: quæ omnia a Dione Chrysostomo iterantur, orat. XX. & à Corn. Nepote elegantissimis carminibus Daretem interpretante. Hinc ipse Paris satis etiam sibi placebat, eumque ideo venustissimus Poëta in hæc verba prorumpentem facit, *Epistola ad Helenam*:

Vtque ego Te cupio sic me cupiere puellæ,
Multarum votum sola tenere potes.

Neque laborauit incassum cúm Helenæ amorem sibi conciliauerit, quod Lucianus, loco cit. *donum Veneris* facit, ita enim illa apud Ouidium:

Est quoque, confiteor, facies tibi rara, potestque
Velle sub amplexus ire puella tuos.

Quin & Paridi egregia forma vituperio data est, vt pote ignauo ac imbelli hominum generi magis conueniens: Inde Hector iratus apud Homerum, *Odyss. β.* & *Iliad. γ.* eum per contumeliam *speciosissimum forma* nuncupat, εἶδος ἄριστον & *mollibus bellis aptiorem*. Hunc tamen fortem fuisse & bellicosum ex pluribus locis alijs manifestum est: Ipse Homerus, Iliad. VI. *fortem* illum nominat, ἐπεὶ ἄλκιμος ἔσσι. *Diomedem ab ipso percussum* recenset, *Machaonemque ab eodem vulneratum*, Iliad. XI. *Menelai femur sagitta transfixit*, inquit Dares Phrygius, *& Palamedem regem de Sarpedonis morte gloriantem sagitta in collum immissa necauit. Antilochum interemit, ipsumque Achillem* Græcorum fortissimum *multis plagis confodit*. Iuvenis cùm pastor esset Priami filios, fratres quidem suos, in certamine vicerat, vt ex Hygini fabula supra descripta manifestum est. Quo loci referenda est ejusdem fabula CCLXXIII. *Qui primi ludos vicerunt. Fecit in Ilio Priamus cenotaphium Paridi, quem natum jusserat interfici, gymnicos: In quibus certati sunt cursu Nestor Nerei filius, Helenus Priami filius, Deiphobus eiusdem, Polites ejusdem, Telephus Herculis filius, Cygnus Neptuni filius, Sarpedon Iouis filius, PARIS ALEXANDER pastor Priami ignarus filius. Vicit autem PARIS & inuentus est esse Priami filius.* Infeliciter quidem *cum Menelao pugnauerat, dum illum à pugna Venus eripuit*, aut cùm *à Philoctete sagitta percussus occubuit*, narrante Hygino, *fab. CXII.* At hæc aduersæ fortunæ adscribantur, non ignauiæ: Audiamus Daretem *Excidij Trojani lib. 6.*

——— ——— *Produxerat ardens*
Mygdonios in bella Paris, jamque agmine toto,
Maximus innumeris fratres æquere triumphis
Destinat; augescunt animi, majorque videtur
Ipse sibi: laxat arcus & tela superbit
Spargere morte morte alia, majoribus vtitur armis, &c.

Non

Non itaque fortitudini officiat egregia forma ac oris dignitas, quam vtramque in suis Heroibus commendat Homerus, *Odyss. lib.* XI. Achille & Ajace, quibus nostrum Alexandrum Paridem adjungere non dubitamus. Interdum etiam Δῖος Ἀλέξανδρος *Divus Alexander* nuncupatus est, *Iliad. l.* 3. & Ἀλέξανδρος θεοειδής *Alexander Deo par*, *Iliad. l.* 6. è quibus omnibus facilè colligitur Paridem maximis fuisse præditum dotibus, nec timiditatis incusandum. Sed de eo hactenus.

Ad Idam accedamus tribus Deabus superbientem. Iuno Reginæ habitu, ac ideo sedens inter Palladem & Venerem stantes, conspicitur; Hoc enim titulo maximè gloriabatur,

Cur igitur Regina vocor, Princepsque Dearum?
Aurea cur dextræ sceptra dedere meæ?

apud Ouidium, *lib.* 6. *Fastor.* Et apud Virgilium, *lib.* 1. *Æneid.*

Ast ego quæ Divum incedo Regina, Iouisque
Et soror & conjux.

A juvando dicta est, ideo & regnis præesse dicitur, quòd hæc vita diuitijs tantùm studeat. Ideo etiam cum sceptro pingitur, quòd diuitiæ regnis sunt proximæ: Velato etiam capite Iunonem ponunt, quod omnes diuitiæ sint semper absconsæ. Hæc Fulgentius, *mythol. l.* 2. quæ omnia in Numismate nostro sunt conspicua. Iunonis autem verba quæ nummus exprimere non potuit, à Darete Phrygio conficta huc apponemus, è libro 2. de bello Trojano:

Venimus in saltus Phrygias, ò Dardane, veni
Magni nupta Iouis, venit Mauortia Pallas,
Venit blanda Venus —— —— ac tandem,
—— —— *quacumque fluat sententia, nosti*
Iunonem placuiße Ioui, justissime judex,
Censorem ne sperne Iouem: Sic alta profando,
Reginæ multùm meminit, vultumque superbum
Vocibus ingessit.

Hujus sollicitudinem de certaminis euentu risisse videtur Dio Chrysost. *orat.* XI. *Graue est Ioui nuptam non existimaße suam ipsius formam esse sufficientem, nisi etiam placeret bubulcorum vni.*

A Iunonis læua stat Pallas, armata quidem & ornata tum lancea, tum galea. Illam sic describit Fulgentius, *mythol. l.* 2. *Mineruam ideo de Iouis vertice natam dicunt, quia ingenium in cerebro positum sit, ideo armatam quòd munita sit. Cristam cum galea ponunt, vt sapientis cerebrum & armatum sit & decorum. Triplici etiam veste subnixa est, seu quòd omnis sapientia sit multiplex, siue etiam quòd celata. Longam etiam hastam fert, quòd sapientia longè verbo percutiat.* Hæc profectò in Numismate exprimuntur. Deam deinde quasi orantem cernimus, compellan-

temque Paridem, vt sibi formæ præmium concedat. Ejus rationes ex Darete, *loco cit.* audiamus:

——— ——— haud sine dote Minerua.
——— ——— ——— à Ioue sanguis.
Virginitas me sola juvat, nil passa pudendum;
Non læsura thoros, non deprensura maritos.
Macte Paris, mea bella viri, mea pensa puellæ,
Et mea laurigeri meditantur carmina Vates.
——— ——— ——— ——— Mineruam
Accipe plus tacitè meritam quàm voce sequutam.
Virtutum custos, virtutum præmia Pallas.
——— ——— formæ titulum si virgo meretur
Annue, & Iliacum, judex, ne despice fatum.

Demum Venus à dextra stat Iunonis, *nudo quidem & intecto corpore perfectam formositatem professa*, vt cum Apuleio loquar, lib. X. Asin. aur. *nisi quòd tenui pallio bombycino inumbrabat spectabilem pubem: quamquidem laciniam curiosulus ventus satis amanter nunc lasciuiens reflabat; vt dimota pateret flos ætatulæ: nunc luxurians adspirabat, vt adhærens pressulè, membrorum voluptatem graphicè laciniaret.* Nuditatis ejus rationem exprimit Fulgentius, mythol. lib. 2. *siue quòd nudos sibi affectatores dimittat, siue quòd libidinis crimen nunquam celatum sit, siue quòd nunquam nisi nudis conueniat.* Altercatio Hadriani Imp. atque Epicteti philosophi, elegans certè est: *HADR. Quare Venus nuda pingitur? EPICT. Nuda Venus picta, nudi pinguntur Amores: Quibus nuda placet, nudos dimittat oportet.* Ouidius quidem illam sæpè nudam exprimit, *lib. 3. art. am.*

Nuda Venus madidas exprimit arte comas.

& in epist. Didonis ad Æneam, *quia mater Amorum*

Nuda Cytheriacis edita fertur aquis.

Nec prætereundus locus Arnobij, lib. 6. *Venus nuda ac aperta depingitur, ac si dicas illam publicare ac diuendere meritorij corporis formam.* Denique agmen hoc testimoniorum claudat Lucianus, *in amoribus*, vbi de Venere Cnidia Praxitelis: Ἡ μὲν οὖν θεὸς ἐν μέσῳ τῷ ναῷ καθίδρυται κὶ τ. λ. Hoc est, *In medio templo Dea posita est ex Pario marmore, opus sanè pulcherrimum, & diducto ore paulùm subridens. Tota autem ejus pulchritudo detecta, nulla veste ipsam tegente: nuda conspicitur, nisi quòd oblita sui, altera manu pubem obtegat.* Ea quidem ipsa tantæ erat famæ vt scripserit Plinius, *l. 38. c. 10. eam vt viderent multos nauigasse Gnidum.* Tandem etiam Deam hanc loquentem audiamus, & rationes suas proferentem apud eundem Daretem:

——— ——— Venus tandèmque profatur
Mæsta parùm, sed blanda oculis & fronte serena.
Flos juvenum, spes nostra, PARIS, ——— ———

nostri

— — — nostri sine cæde triumphi.
Munus habe Veneris, munus quo Sparta superbit.
— — similem judex ne despice vultùm:
Sic effata genas rapto depromit amictu.
Nuda humeros, exerta sinus, totoque diescit
Ore. Pudet Diuas Veneri cessisse triumphum.

Hæc ita Deas dixisse fingunt poëtæ, verecundiùs tamen alij, cùm ád expetitum judicium deuentum est.

Tresque simul Diuæ, Venus & cum Pallade Iuno,
Graminibus teneros imposuisse pedes.

Mirificè deindè Ouidius, *in epist. Paridis ad Helenam*, nutantem pastoris animum exprimit:

Vincere erant omnes dignæ, judexque verebar
Non omnes causam vincere posse suam.

Etenim ille ab vna ad aliam adspectum transferendo, à neutra se auertere valebat, vicissimque pomum tribuere singulis destinabat, adeo *formosæ pariter illi videbantur*, inquit Lucianus, *loco cit.* Αὗται δὲ πᾶσαί τε ὁμοίως καλαὶ. Dubitationem adaugebat promissorum amplitudo: *Ouid. loco cit.*

Regna Iouis conjux, virtutum filia jactat,
Ipse potens dubito, fortis an esse velim.
Dulce Venus risit, &c.
Nos dabimus quod ames.
Vnaque cùm regnum, belli daret altera laudem,
Tyndaridis conjux, tertia dixit, eris.

Ἄρουν ἐπὶ τούτοις δίδωμι τὸ μῆλον, ἐπὶ τούτοις λάμβανε: *ob hæc igitur do tibi pomum, ob hæc accipe*, inquit Paris, Luciano autore.

Idæ montis collem non malè designat nummus hic, arboribus fruticibusque obsitum, qualem pingit Ouidius, *loco cit.*

Est locus in mediæ nemorosis vallibus Idæ
Deuius, & piceis ilicibusque frequens.

Quin & rupes animaduertere non est difficile quarum mentionem facit Lucianus, *loco cit.* dum Mercurius ita Iunonem alloquitur: *An non vides bucculas ex medijs rupibus progredientes, & quemdam à scopulo deorsum currentem, pedum tenentem?* Scalptoris diligentiam vltrò mirari locus est, qui nihil quod totam aperiret fabulam prætermisisse videtur. Taurus quippe manifestè inter pascua conspicitur, quem minimè dubito eum esse quem Paris in delicijs habuit, pro quove certauit, Priamique filios vicit, de quo supra, ex Hygini fabula XCI. Obscuriùs quidem conspicitur in ima nummi parte animaleulum aliud, quod si ad murem referri

possit, de illo liceret aliquid conijcere. Nam Clemens Alexandrinus προτρεπτ. p. 25. peculiarem Phrygum religionem ita exponit: *Polemo refert, incolas TROADIS mures indigenas, quos σμίνθους vocant, colere, quòd arcuum hostilium neruos corrosissent: Et Apollinem ab his* Sminthium *nuncupari*. Illustrat id Strabo, *lib.* 13. statuæ illius Dei mentione facta, *Erat autem mus sub pede Apollinis*. Muris autem cultus non primùm hic prodierat; Narrat quippe Herodotus, l. 2. c. 141. *Sennacheribum Assyriorum regem, Asià subactà, Ægypto bellum intulisse: Sethonem verò ex Vulcani sacerdotibus, Ægypti regem, viribus imparem ad officia pietatis conuersum, somnio fretum, in Pelusio castra posuisse: Illinc murium agrestium vim noctu hostibus effusam esse, qui illorum pharetras arcus & scutorum habenas comederunt; ita vt hostes die postera armis exuti fugam fecerint, multis amissis*. Sethoni regi statuam lapideam in templo Vulcani positam se vidisse affirmat Herodotus, *cujus in manu mus erat cum hisce litteris, IN ME QVIS INTVENS PIVS ESTO*. Quidni & Trojæ ἅλωσιν Phryges hoc muris hieroglyphico designauerint? Ægyptij enim *destructionem significantes murem pingunt, quia omnia consumens inquirat & deperdit*: Αφανισμὸν δηλοῦντες μῦν ζωγράφουσι, ἐπειδὴ πάντα ἐσθίων μιαίνει καὶ ἀχρηστεῖ: ex Horo Apolline, *l.* 1. *c.* 47. Si quis tamen animal hoc in nummo conspicuum, de pecude ad gregem Paridis spectante velit interpretari, liberum erit nec ego repugnabo.

Ab argumento nostro alienum non erit paucis injungere quosdam Homeri commentatores, in quibus Spondanus, opinari Paridis de tribus Deabus judicium ab Homero non agnitum fuisse, cúm ille diuersas ipsis dotes passim tribuerit, quàm vulgò fama ferebat, antiquamque θεολογίαν incertam dubiam ac futilem exposuerit, quam solertior cautiorque distinxit posteritas. Conjecturæ fauet Plutarchus, subreptitia esse censens hæc carmina, *Iliadis* 24.

—— —— —— Αλεξάνδρου ἕνεκ᾽ ἄτης,
Ὃς νείκεσσε θεὰς, ὅτε οἱ μέσσαυλον ἵκοντο.
Την δ᾽ ᾔνησ᾽ ἥ οἱ πόρε μαχλοσύνην ἀλεγεινήν.

Hoc est,

—— —— —— *Alexandri propter damnum*
Qui contempsit Deas, quando ad ejus tugurium iuerant:
Hancque laudauit quæ ei præbuit libidinem tristem.

Hæc sunt Plutarchi verba: Τοῦ δὲ τρωικοῦ πολέμου καὶ τ᾽ λ. Hoc est, *Trojani autem belli occasionem quidem hanc fuisse perhibent. Quòd Alexander de tribus Deabus Iunone Minerua & Venere propter formæ elegantiam inter se contendentibus, sententiam dixerat: Sic enim Poëtam canere,*

ὅσ

ὅσ νείκεσσε θέας &c. Sed profectò indecorum esset suspicari Deos ab hominibus judicari, præsertim cùm nusquam alibi Homerus id asserat. Quo fit vt prædicti versus meritò rejecti sint, &c. Verúm pace tanti Scriptoris liceat nobis Nummi nostri auctoritatem sequentibus, ab illo dissentire, atque afferre in contrarium opiniones clarissimorum hominum ac poëtarum, superiùs à nobis laudatas, & temporum vsu receptas. Iuno certè ac Minerua semper Græcis propitia fuere numina, & Venus Trojanis, quod ex innumeris Homeri locis, præsertim Iliad. lib. 5. comprobatur:

Iuppiter in Trojam, pro Troja stabat Apollo;
Æqua Venus Teucris, Pallas iniqua fuit.

Quæ omnia iratorum numinum vindictam aut gratificantium fauorem ob judicij exitum manifestè declarant.

Iudicium deinde Paridis ac excidium Trojæ versu 5. Iliadis designatum multi autumant, Διὸς δ᾽ ἐτελείετο βουλή: Hoc est, *Iouis autem perficiebatur consilium*. Eius vetustissima historia exstat apud Stasimum Cypriorum carminum auctorem, Eueclo a Greg. Giraldo tributa, quæ sic se habet. *Terram ferunt, cùm hominum multitudine grauiter premeretur, nulla tamen inter ipsos regnaret pietas, postulasse à Ioue, vt se tanto onere leuaret: Iouem autem primò quidem Thebanum bellum excitasse, in quo multi perierunt, deinde verò Momi vsum consilio, quod* Διὸς βουλὴν *Homerus nuncupat. Cùm autem fulminibus aut diluuijs totum humanum genus posset perdere, hoc Momum impedijsse, propositaque Thetidis* θνητογαμία *quam bellum inter Græcos ac barbaros subsecutum est, sicque Terra multa sui oneris parte leuata est.* Celebritatem fabulæ indicat pictoris famosi opus apud Plinium, *lib. 34. c. 8. Euphranoris ALEXANDER PARIS est, in quo laudatur quòd omnia simul intelligantur, Iudex Dearum, amator Helenæ & tamen Achillis interfector.*

Non defuerunt apud Antiquos qui judicium istud non fabulam modò, verùm Paridis somnium fuisse existimarunt, cui contrarium ac Herculi Prodicio euenerit: Hic enim repulsa κακία, vt ait D. Hieronymus ἀρετὴν seu virtutem elegit quam coleret. Paris verò spreta opum atque dignitatum spe, quibus Iuno præesse credebatur; spretà quoque aut saltem posthabità artium industrià, scientiarum πολυμαθία, ac laudis immortalis glorià, libidine accensus illi se totum tradidit. Nihil profectò ex Antiquorum scriptis nobis relictum est, è quo μυθολογίαν eruere non sit facillimum: adeo mens humana non minus in excogitandis fabulis, quam in ijsdem explicandis felix est & fęcunda. Illud insuper dissimulandum non est, Eusebium, *in Chronico*, non ad fabulam aut somnium, sed ad historiam hæc omnia referre: Scribit enim Trojam fuisse

euersam ob Helenæ raptum, quæ vna fuerat è tribus mulieribus, quæ de forma inter se contendebant.

Denique cùm Te, Illustrissime & Excellentissime Domine, sermone gallico non delectari modò, sed & imprimis instructum sciam; liceat mihi coronidis loco, epistolæ latinæ gallicum subjungere poëmation, ex eo genere quod nostrates *Rondeau* dicunt; Quod mira venustate paucis versibus totam hujus judicij historiam complectitur ejus autor celebris poëta DE BENSERADE:

A la beautè c'est trop que tout pretende;
Trois Deïtez de la celeste bande,
Furent trouuer autrefois sur cela
Le beau Paris: chacune luy parla,
Comme son droit au Iuge on recommande.

Chacune espere & chacune apprehende,
Pour obtenir le prix qu'elle demande,
Chacune joint les hauts talents qu'elle á
A la beautè.
Moy, dit Iunon, je suis riche & suis grande,
Moy, dit Pallas, des Scauans j'ay l'offrande;
Moy, dit Venus, je suis belle & par là
Je dois auoir la pomme que voila:
Aussy l'eust-elle. Il faut que tout se rende;
A la beautè.

Scribebam Patauij, IV. Idus Iunij, die qui Fortunæ sacer erat olim Romanis, M DC LXXIX.

quæ
mone
liceat
tion,
tate
autor

